

Minna Salmi

Äitien ”valinnat”

Kommentti J.P. Roosin kirjoitukseen

Janus julkaisi numerossaan 4/2004 professori J.P. Roosin vuotta aiemmin Sosiaalipoliittisen yhdistyksen seminaarissa pidetyn puheenvuoron ”Elämänpolitiikka ja evoluutio – Evoluutioteoria ja yhteiskuntatiede”. Tässä kirjoituksessa Roos esittää muun muassa seuraavaa: *”Näyttää kuitenkin siltä, että jos vanhemmille annetaan vapaus valita, melkeinpä lähtökohdista riippumatta päädytään aina (valta)malliin jossa äidit ovat kotona mahdollisimman pitkään hoitamassa lapsia ja palaavat työelämään vasta kun siihen on pakko.”* Viitteitä empiirisiin tutkimuksiin hän ei esitä johtopäätöksensä tueksi.

Vielä joitakin vuosia sitten empiiristä tietoa Suomesta olisikin ollut käytettävissä niukasti, mutta viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana on ilmestynyt lukuisia tutkimuksia ja artikkeleita aiheesta naiset, työmarkkinat ja pienten lasten hoito (mm. Salmi & Lammi-Taskula 1999; Rissanen 2000; Sauli, Savola & Haataja 2000; Savola 2000; Salmi 2000; Haataja & Nurmi 2000; Anttonen 2002; Salmi & Lammi-Taskula 2002; Haataja 2004; Lammi-Taskula 2004). Niiden perusteella voi päätellä, että ”äidit” eivät ole yhden mallin mukaan toimiva ryhmä, vaan toimivat tässä asiassa ainakin kolmella eri tavalla. Naisten ”lähtökohdilla” on myös selvästi yhteyttä siihen, miten he toimivat.

Eri toimintatavat voi tiivistää vuoden 2002 tilannetta kuvaavan tiedon, eli Johanna Lammi-Taskulan Stakesin Perhevapaatutkimuksessa 3 295:lle parivuotiaan lapsen äidille tekemämme kyselyn tuloksista laatiman artikkelin (Lammi-Taskula 2004) pohjalta seuraavasti. Selvä enemmistö naisista on kotona hoitamassa lasta pidempään kuin äitiys- ja vanhempainvapaan ajan, mutta kuitenkin yksi neljästä palasi töihin heti vanhempainvapaan päättyessä. Sitä pidempään lasta kotona hoitaneet tekivät näin keskimäärin siihen asti, kun lapsi oli 1,5-vuotias; tähän ryhmään kuului 44 % naisista. Tässä siis jo kaksi eri toimintatapaa, jossa ”äidit” eivät ole kotona ”mahdollisimman pitkään”, jos mahdollisimman pitkäksi tässä yhteydessä tulkitaan aika, jona on mahdollista saada taloudellista

tukea lapsen hoitamiseen kotona. Vain hieman yli puolet naisista (53 %) ”valitsi” kolmannen toimintatavan eli oli kotona hoitamassa lasta vielä tämän täyttäessä kaksi vuotta.

Naisten ”lähtökohdat” heijastuivat niin, että pitkään kotona olivat useammin nuoremmat ja vähemmän koulutetut naiset. Lammi-Taskulan (2004, 203) mukaan ”*ilman ammatillista koulutusta olevista parikymppisistä äideistä 60 % kertoo vastaushetkellä olevansa kotona hoitamassa lasta, akateemisesti koulutetuista kolmekymppisistä alle kolmasosa*”.

Sitä, missä määrin pitkään kotona olossa oli kyse ”valinnasta” lapsenhoidon ja työelämään paluun välillä, voidaan pohtia niiden tietojen valossa, että koko kotihoidon tuen maksukauden kotona lasta hoitavista naisista suurimman ryhmän (42 %) muodostivat ne, joilla ei ollut työpaikkaa odottamassa. He olivat työttömiä tai opiskelijoita. Kolmasosa naisista oli jo äitiys- tai vanhempainvapaalla seuraavan lapsen kanssa. Vain neljänneksellä pitkään kotona lasta hoitavista naisista oli voimassa oleva työsuhde, ja siis jossain mielessä ”vapaus valita”.

Naiset, joilla oli työpaikka odottamassa ja siis vakiintuneempi asema työmarkkinoilla, palasivat työelämään aikaisemmin kuin ne, joilla ei ollut ollut työpaikkaa ennen lapsen syntymää. Kuitenkaan niistäkään naisista, jotka hoitivat lasta kotona koko kotihoidon tuen maksukauden, vain harva aikoi jäädä kotiin sen jälkeen: 70 % suunnitteli palaavansa työelämään. Jos heidän suunnitelmansa ei toteudu, syy on todennäköisemmin työmarkkinoilla eli työpaikkojen puutteessa kuin naisten halussa pysytellä kotona.

Johanna Lammi-Taskula (2004, 205) tekeekin sen johtopäätöksen, että mahdollisuus kotihoidon tukeen merkitsee eri naisryhmille eri asioita. ”*Korkeasti koulutetuille ja helpommin työllistyvälle äideille nämä perhepoliittiset järjestelmät antavat lisää liikkumavaraa. ... Ne äidit, joilla on työsuhde voimassa tai uusi työpaikka tiedossa, valitsevat kuitenkin muita harvemmin kotiin jäämisen ainakaan lapsen kolmanteen syntymäpäivään saakka. ... Vähemmän koulutetuilla ei useinkaan ole samanlaisia mahdollisuuksia tehdä valintoja työssäkäynnin suhteen. Jos naisella ei ennen lapsen syntymää ole ollut työpaikkaa, on todennäköisempää, että hän jää kotihoidon tuen turvin pidemmäksi aikaa kotiin lasta hoitamaan.*”

Paitsi lähtökohdat, myös mahdollisuudet, erityisesti työmarkkinoiden antamat, näyttävät siis olevan merkityksellisiä sille, millaisia ratkaisuja naiset tekevät työelämän ja lastenhoidon välillä. ”Valinnoista” tai varsinkaan ”vapaudesta valita” ei nyky-Suomessa oikein enää rohkene näissä yhteyksissä puhua. Sama Perhevapaatutkimuksen aineisto kertoo myös, että lähes puolelle naisista lastenhoito-vapaa oli kaivattu tauko monen vuoden työnteon jälkeen. Pitkää vapaata ei siis pidetä pelkästään lapsen takia, vaan myös itsen takia.

Olisi mukavaa, että professoritason kirjoittajat näyttäisivät lukijoilleen esimerkkiä siitä miten päätelmät perustetaan empiiriseen tietoon. Ettei pääsisi käymään niin kuin Roos samassa tekstissään hieman aiemmin toteaa: ”*Tämä vie ajatukseen siitä, ettei empiirisellä evidenssillä ole juurikaan merkitystä kysymyksissä, joissa kyse on vain näkökulmista.*”

Kirjallisuus

- Anttonen, Anneli (2002) Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 159-185.
- Haataja, Anita (2004) Pohjoismaiset vanhempainvapaat kahden lasta hoitavan vanhemman tukena. *Janus* 12 (1), 25-48.
- Haataja, Anita & Nurmi, Kaarina (2000) Työnjako 1990-luvulla. Naiset työelämässä – ja sen ulkopuolella. Tasa-arvon työraportteja 2000:3, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lammi-Taskula, Johanna (2004) Äidit työmarkkinoilla – kahden kerroksen väkeä? *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2), 202-206.
- Rissanen, Tapio (2000) Naisten ansiotyömallin muotoutuminen. Työnteon, toimeentulon ja lasten hoidon järjestäminen Suomessa 1920-1980-luvuilla. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (1999) Parental leave in Finland. Teoksessa Peter Moss & Fred Devan (eds.) *Parental leave: Progress or Pitfall? Research and Policy Issues in Europe*. Brussels: NIDI CBGS Publications, 86-122.
- Salmi, Minna (2000) Kotihoidon tuki ja naisten asema: tutkimushaasteita ja tulkintaongelmia. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (1), 46-56.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2002) Mitä pienten lasten vanhemmat haluavat perhepolitiikalta? *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (6), 578-583.
- Sauli, Hannele, Savola, Lotta & Haataja, Anita (2000) Käyvätkö äidit töissä vai eivät? Hyvinvointikatsaus 2000:1.
- Savola, Lotta (2000) Naiset Suomen työmarkkinoilla 1990-luvulla. Tilastokeskus, SVT: Työmarkkinat 2000:4.